

Н. О. Гуторова, докторка юридичних наук, професорка, головна наукова співробітниця Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2485-0651

Є. С. Гнедик, кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3005-3624

Ю. Ю. Забуга, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0003-1956-2233

В. М. Пашков, професор кафедри цивільного, господарського і фінансового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; завідувач лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0001-9489-7768

Т. О. Михайліченко, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0002-4668-3375

П. П. Нога, молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0001-9613-0181

А. О. Хорішко, молодший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН
України
ORCID: 0009-0008-1377-2014

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ВІД ЗАГРОЗ*

Постановка проблеми. Національна безпека у сфері громадського здоров'я є важливим елементом забезпечення національної (загальної) безпеки України. Відповідно до п. 9 ч. 1 ст.1 Закону України «Про національну безпеку» національна безпека трактується як стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного устрою та інших ключових інтересів держави від актуальних і потенційних загроз¹. До числа таких загроз у сфері національної безпеки належать й ті, що прямо чи опосередковано стосуються громадського здоров'я. Зокрема, це: криза у системі охорони здоров'я, недостатність фінансових механізмів для реалізації права людини на життя і належний рівень здоров'я, недотримання стандартів лікування, порушення прав у сфері біомедицини, корупційні явища, неетична маркетингова діяльність у фармацевтичному секторі, монополізація галузі, недостатня ефективність у протидії поширенню підроблених лікарських засобів та медичних виробів, потрапляння на ринок потенційно небезпечних препаратів без відповідних клінічних досліджень або доведеної ефективності тощо.

Серед інших факторів, що створюють загрози національній безпеці й водночас впливають на стан громадського здоров'я, слід назвати війну, окупацію територій, низький рівень екологічної безпеки, недостатній контроль за якістю продовольчих і непродовольчих товарів включно

з небезпечними для здоров'я біодобавками, хімічними речовинами тощо. Також значний ризик становить поширення наркоманії, алкоголізму та інших соціально небезпечних захворювань, зокрема, так званих «хвороб війни». Особливу небезпеку серед останніх становить поширення (часом до рівня епідемій) інфекційних хвороб, що виникають у періоди воєн. Спочатку російська агресія на Донбасі з 2014 р., а потім й широкомасштабна збройна агресія росії проти України та майбутній післявоєнний період – це сприятливий час для них. Це включає поширення туберкульозу через недостатню профілактику й контроль за вже виявленими випадками, руйнування житла і соціальної інфраструктури, погіршення харчування як на тимчасово окупованих територіях (ТОТ), так і серед внутрішньо переміщених осіб. Сюди ж належить й викликане насильством, вчиненим російськими військовими на ТОТ, зростання випадків ВІЛ/СНІДу та інших захворювань, що передаються статевим шляхом. Поширення кишкових інфекцій, холери, черевного тифу зумовлено руйнуванням систем очищення води й антисанітарними умовами на всій території України, включно з ТОТ. Крім того, у бомбосховищах через скупчення людей зростає ризик захворюваності на COVID-19. Поранення й травми військових і цивільних спричиняють поширення гепатитів і правця. Ризик повернення вакцинокованих хвороб (поліомієліту, кору, дифтерії, паротиту) збільшується через руйнування медичної інфраструктури та обмежений доступ до вакцинації. Існує ймовірність виникнення спалахів інших інфекційних хвороб через загрозу застосування російськими військовими біологічної зброї, а також ризик ускладнення проблеми антибіотикорезистентності. Окремо варто зазначити про поширення епідемії посттравматичного стресового розладу

* *Примітка.* Статтю підготовлено на реалізацію теми фундаментального наукового дослідження, що затверджена постановою бюро Президії НАПрН України № 113/6 від 26 червня 2020 р. та постановою Вченої ради НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України № 7 від 29 грудня 2020 р. Номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0120U105608 (І кв. 2020 – ІV кв. 2024).

¹ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

(ПТСР), що стає типовим наслідком сучасних воєн¹.

Розробка класифікації загроз у сфері громадського здоров'я як ключової частини національної безпеки, вивчення їх криміногенних чинників, а також створення науково обґрунтованої системи протидії та запобігання цим загрозам є перспективним напрямом досліджень. Автономний характер таких досліджень в Україні створює перешкоди для інтеграції та адаптації найкращого досвіду провідних країн світу, що ускладнює ефективне впровадження інновацій у цій сфері.

Крім цього, важливим аспектом є інтеграція наукових підходів до вдосконалення державної політики у сфері громадського здоров'я, зокрема, шляхом формування ефективної системи управління ризиками, пов'язаними з біологічними, хімічними та соціальними факторами. У контексті євроінтеграції України особливого значення набуває гармонізація національного законодавства та нормативно-правової бази зі стандартами Європейського Союзу. Це включає впровадження директив ЄС, таких як Регламент ЄС № 536/2014 про клінічні дослідження лікарських засобів, вимоги до контролю за якістю харчових продуктів, безпеки хімічних речовин (зокрема, відповідно до регламенту REACH), а також стандартів у сфері захисту прав пацієнтів і забезпечення доступу до медичної допомоги.

Такі заходи сприятимуть не лише підвищенню ефективності системи охорони здоров'я, а й покращенню міжнародної співпраці та залученню інвестицій у медичну галузь. У цьому контексті важливо створити правові механізми для посилення спроможності національної системи охорони здоров'я оперативно реагувати на надзвичайні ситуації та забезпечувати дотримання високих стандартів медичних послуг².

¹ Детальніше див.: Гуторова Н. О., Михайліченко Т. О., Забуга Ю. Ю. 'Окремі правові питання епідемічної безпеки під час війни в Україні' (2023) 45 Питання боротьби зі злочинністю 11–23. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-45-11 (дата звернення: 17.11.2024); 2) Pashkov V. M., Sydorenko A. S., Gnedik Ye. S. 'The rehabilitation of post-traumatic stress disorder of servicemen: certain aspects' (2023) 6 (178) Acta Balneologica. 429–436. DOI: 10.36740/ABAL202306112 (дата звернення: 17.11.2024).

² Детальніше див.: Пашков В. М., Гнедик Є. С. 'Правові підстави вакцинації в аптеках: досвід європейських країн' (2023) 1 Полтавський правовий часопис 119–132. DOI: 10.21564/2786-7811.1.290479 (дата звернення: 16.11.2024); Гаркуша А. О. 'Актуалізація запровадження IoT пристроїв в умовах пандемії: досвід правового регулювання окремих країн ЄС' *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного*

Гармонізація з цими стандартами дозволить не лише забезпечити поступове входження України до європейської спільноти, а й сприятиме підвищенню рівня захисту громадського здоров'я як важливого елемента національної безпеки.

Питання дослідження тематики громадського здоров'я в контексті національної безпеки стає актуальним у зв'язку з цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, які затверджено Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. Зокрема, це стосується мети 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» та мети 16 «Сприяння формуванню мирного і відкритого суспільства задля сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях»³. Також вагомими є Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII⁴ та положення Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, зокрема, пункт 14 останньої стосується саме забезпечення права кожної людини на охорону здоров'я⁵.

Крім того, важливими є положення Указу Президента України «Про питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» від 21 квітня 2022 р. № 266/2022, які передбачають створення робочої групи Національної ради з питань охорони здоров'я⁶, а також пункти 1 та 57

права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18–19 бер. 2022 р.) 20–22; Пашков В. М., Соловйов О. С. 'Правова характеристика до кваліфікації засновників аптек в країнах ЄС' *Правове регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я під час війни: виклики сьогодення*: матеріали VI Міжнародного медико-правового форуму (м. Полтава, 25 лист. 2022 р.) 113–115; Забуга Ю. Ю. 'Доцільність імплементації в національне законодавство України положень Директив ЄС 2011/24/EU від 09.03.2011 р. «Про реалізацію прав пацієнтів на транскордонну охорону здоров'я»' *Актуальні дослідження правової та історичної науки*. Випуск 56: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща, 6–7 грудня 2023 р.) 66–69 та ін.

³ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

⁴ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁵ Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537> (дата звернення: 14.11.2024).

⁶ Питання Національної ради з відновлення України від

Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392. У цих документах наголошується, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю в Україні, а забезпечення права людини на охорону здоров'я є основним завданням державної політики у сфері національної безпеки¹.

Додатково слід врахувати пункти 3 і 4 Положення про функціональну підсистему медичного захисту населення, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 березня 2019 р. № 667, які спрямовані на досягнення відповідних цілей².

Окремо слід виділити пункт 1 Положення «Про деякі питання забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення під час ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України», затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 8 квітня 2022 р. № 597. У ньому йдеться про заходи швидкого реагування на поширення інфекційних та інших небезпечних хвороб на територіях, які були тимчасово окуповані, але де вже відновлено державний суверенітет України, за умови відсутності повідомлень про потенційні радіаційні, хімічні, біологічні чи ядерні ризики³.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових колах концепція «громадське здоров'я» (public health) досліджувалася насамперед із точки зору соціальної медицини та державного управління. Ці та деякі інші аспекти знайшли відображення на сторінках наукових праць М. Буковинської⁴,

Ю. Вороненка⁵, Т. Грузевої⁶, Д. Карамішева⁷, Я. Радиша⁸, Н. Рингач⁹, В. Рудого¹⁰, В. Москаленка¹¹ та інших організаторів медичної справи і фахівців державного управління.

Правовим аспектам організації охорони здоров'я, складовою якої є парадигма громадського здоров'я, приділяли увагу такі вчені-правознавці, як Р. Гревцова¹², В. Пашков¹³, О. Пунда¹⁴, І. Сенюта¹⁵, Н. Хендель¹⁶ та деякі інші.

Окремі проблеми громадського здоров'я піднімалися під час низки наукових заходів, зокрема, тих, що організовувалися лабораторією дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, наприклад, у межах міжнародної інтернет-конференції «Правові засади епідемічної безпеки: виклики та перспек-

⁵ Князевич В. М. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи (Вид-во «Київ», 2009) 437

⁶ Грузев Т. С. 'Фактори ризику в формуванні здоров'я населення' (2003) 3 Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України 9–16.

⁷ Карамішев Д. В. 'Управління системою охорони здоров'я у контексті стратегічного управління організацією' (2005) 3 Університетські наукові записки 330–333.

⁸ Лещенко В. В., Радиш Я. Ф. 'Права людини на життя та охорону здоров'я – методологічна основа державного управління здоров'ям охоронною сферою: вступ до проблеми' (2014) 1 Державне управління: теорія та практика 104–113. DOI:10.36605/978-966-397-210-7/369–391 (дата звернення: 11.11.2024).

⁹ Рингач Н. О. 'Ризики для громадського здоров'я та системи охорони здоров'я в Україні, спричинені соціально-економічною і політичною кризою' (2014) 3 Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки 64–76.

¹⁰ Рудий В. 'Контроль над витратами і ефективне використання ресурсів як засоби покращення системи охорони здоров'я в Україні' <http://www.healthfin.kiev.ua/pages/review/res_bu.htm> (дата звернення: 11.11.2024).

¹¹ Москаленко В. Ф. 'Громадське здоров'я в умовах урбанізації' (2010) 1 *Медична наука України* 13–23.

¹² Гревцова Р. Ю. 'Деякі питання законодавчого забезпечення розвитку охорони здоров'я в Україні. Часопис' (2013) 19 (2) Академії адвокатури України <http://nbuv.gov.ua/ujrn/chaau_2013_2_10> (дата звернення: 11.11.2024).

¹³ Пашков В. М. 'Правове забезпечення реформування сфери охорони здоров'я' (2017) 2 Український медичний часопис 1–6.

¹⁴ Пунда О. 'Поняття та зміст права на здоров'я' (2003) 3–4(7-8) Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права 79–84.

¹⁵ Сенюта І. 'Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти' *Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення)* 2008 17–18.

¹⁶ Хендель Н. В. 'Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері охорони здоров'я' (автореф дис канд юрид наук Одеса, 2014) 20

наслідків війни : Указ Президента України від 21.04.2022 № 266/2022 : станом на 17 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

¹ Про Стратегію національної безпеки України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 14.09.2020 : станом на 16 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/p0005525-20#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

² Про затвердження Положення про функціональну підсистему медичного захисту населення : Наказ МОЗ України від 25.03.2019 № 667 : станом на 2 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0423-19#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

³ Деякі питання забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення під час ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України : Наказ МОЗ України від 08.04.2022 № 597. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0597282-22#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

⁴ Буковинська М. П. 'Здоров'я населення як соціальний аспект філософії організації' (2012) 1 (19) *Моделювання регіональної економіки* 118–127 <<http://dspace.nuft.edu.ua/jsptui/bitstream/123456789/5182/1/96.pdf>> (дата звернення: 11.11.2024).

тиви» (29 квітня 2020 р.), науково-практичного вебінару «Кримінальні правопорушення проти публічного здоров'я в проєкті Кримінального кодексу України» (25 травня 2021 р.), міжнародного круглого столу «Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану» (16 червня 2022 р.), V Міжнародного медико-правового форуму (9–10 грудня 2021 р.), VI Медико-правового форуму «Правове регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я під час війни: виклики сьогодення» (25 листопада 2022 р.), VII Медико-правового форуму «Сучасні виклики в системі охорони здоров'я України» (15 грудня 2023 р.) та інших.

У той самий час національна правова доктрина не містить цілісних, комплексних досліджень, присвячених організаційно-правовим аспектам системи охорони громадського здоров'я в Україні, що й зумовило актуальність цього дослідження. Тема зазначеного дослідження набуває особливої актуальності через відсутність цілісних правових розробок, спрямованих на аналіз і концептуальне обґрунтування правових механізмів захисту від загроз, які стосуються національної безпеки у сфері громадського здоров'я, як під час воєнного стану, так і в період після його завершення.

Метою цього дослідження є вдосконалення чинної системи правових інструментів, спрямованих на захист громадського здоров'я як невід'ємної складової національної безпеки. Це включає забезпечення ефективного епідемічного захисту населення, гарантування права кожного на охорону здоров'я та доступ до медичної допомоги як абсолютного, невідчужуваного права, а також усунення існуючих суперечностей і прогалин у нормативно-правовому регулюванні системи громадського здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Право на здоров'я є основоположним природним правом кожної людини і становить невід'ємну частину сучасного розуміння гідного життя.

У загальному розумінні здоров'я є природним станом організму, який характеризується його рівновагою з навколишнім середовищем та відсутністю будь-яких хворобливих змін, завдяки чому здоров'я є передумовою реалізації інших прав людини¹.

¹ Гомон Д. О. 'Адміністративно-правове та організаційне забезпечення охорони здоров'я в Україні'. (дис на здобуття наук ступ канд юрид наук Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2018)

Сьогоднішній стан нормативної бази, якою закладено фундаментальні підвалини правового регулювання спектру праводносин, що мають охоплюватись системою громадського здоров'я, є незадовільним. Основним прорахунком є занадто вузьке розуміння концепції охорони громадського здоров'я, яка повинна функціонувати не як окрема інституція, а як повноцінна система з різними виконавцями, за умови злагодженої координації з боку МОЗ України.

Проведений аналіз законодавчих актів свідчить про термінову необхідність перебудови й вдосконалення сфери громадського здоров'я, адже в поточному стані вона практично не функціональна. Головною причиною цього є відсутність єдиного координатора, а також електронних інформаційних засобів збору, обробки та аналізу інформації. Для того, аби система громадського здоров'я дійсно стала основою для створення профілактичної медицини, у вітчизняній системі охорони здоров'я мають відбутись докорінні перебудови.

У ході проведення фундаментального дослідження було розроблено та запропоновано, зокрема, такі рекомендації:

- **внести зміни до спеціальних законів**, спрямовані на запобігання значному погіршенню чинників, що впливають на здоров'я. Це, зокрема, стосується недопущення забруднення навколишнього середовища через воєнні дії, а також забезпечення доступності медичної допомоги під час воєнного стану;

- виключити із Кримінального кодексу України ст. 130 та ст. 133², а також ст. 181–1 КУпАП³;

- доповнити Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. № 1102-IV нормами про те, що гарантії цього Закону не діють на ТОТ у період збройного конфлікту чи воєнного стану. Також слід уточнити визначення «неорганізованих масових поховань» та встановити алгоритм дій держави у разі їх виявлення, включаючи необхідні санітарно-епідеміологічні заходи під час перепоховань²⁸;

- удосконалити Воєнно-медичну доктрину України, що затверджена постановою Кабінету

² Гуторова Н. О., Михайліченко Т. О., Забуга Ю. Ю.

³ Гуторова Н. 'Кримінальна відповідальність осіб, які є вразливими щодо зараження віл, та її вплив на епідемічну безпеку' *Правове регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я під час війни: виклики сьогодення*: матеріали VI Міжнародного Мед.-прав. Форуму (Харків 25 листоп. 2022 р.) 39–41

Міністрів України від 31.10.2018 р. №910, зокрема, щодо підвищення готовності системи охорони здоров'я військовослужбовців до реагування на надзвичайні ситуації у період війни¹;

– при створенні положень Плану відновлення України після російської агресії врахувати відновлення зруйнованої та пошкодженої медичної інфраструктури. Окрім того, варто включити пункт про потребу запровадження винятків із прав інтелектуальної власності в галузі охорони здоров'я, що базуються на положеннях ст. 73 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності;

– зняти мораторій на здійснення державного контролю за якістю лікарських засобів, який здійснює Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками²;

– запровадити принцип «Охорона здоров'я у всіх політиках держави», метою якого є створення умов, що дозволять запобігти значному погіршенню ключових детермінант здоров'я населення навіть в умовах воєнного стану³;

– вдосконалити систему підготовки фармацевтів відповідно до положень Директиви 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 р. Зокрема, це стосується впровадження практик окремих країн Європейського Союзу, які передбачають можливість вакцинації населення в аптеках;

– розробити проект Закону України «Про біологічну зброю та біозахист».

Проблема протидії корупції у сфері охорони здоров'я також є актуальною. Аналіз судової практики показує, що в Україні до кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення притягуються здебільшого медичні працівники, тоді як фармацевтичний сектор, в якому також мають місце численні корупційні прояви, залишається

поза увагою. Жодного фармацевтичного працівника й досі не притягнули до відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень⁴.

Проведена класифікація кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я дозволила виділити два типи: а) загальні, що характерні для будь-якої галузі, та б) спеціальні, що стосуються виключно охорони здоров'я. Було доведено, що розробка спеціальних норм, як-от ст. 184 КК України (Порушення права на безоплатну медичну допомогу), створює певні привілеї для корупціонерів і водночас ускладнює застосування антикорупційного законодавства в цій галузі⁵.

Дослідження також виявило відсутність законодавчих норм, які б регулювали відповідальність медичних або фармацевтичних працівників за отримання винагороди за просування лікарських засобів. Це порушення правил промочії має бути усунуте шляхом внесення відповідних змін до КК України⁶.

Враховуючи рекомендації, викладені у монографії В. М. Пашкова та Є. С. Гнедика «Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні», було запропоновано основні положення проєкту Закону України «Про транскордонне медичне обслуговування громадян України та особливості медичного туризму в умовах воєнного стану»⁷.

До того ж констатовано необхідність імплементації положень Директиви 2011/24/ЄС у національне законодавство України, зокрема, щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних працівників, забезпечення поінформованої згоди пацієнтів через чітке інформування про діагноз, ризики та лікування, а також розробки окремого розділу в Цивільному кодексі України, який регулював би договір щодо надання медичних послуг. Це сприятиме підвищенню якос-

¹ *Правове регулювання епідемічної безпеки в умовах війни та пост воєнного відновлення* : матеріали міжнар. круглого столу (Харків, 29 черв. 2023 р.) : електрон. наук. вид. 140 DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669985873> (дата звернення: 11.11.2024).

² Нога П. П. 'Окремі шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства з питань державного контролю якості лікарських засобів як гарантія забезпечення прав особи на медичну допомогу' *Історико-теоретичні проблеми захисту прав людини*: матеріали студ. наук. конф. з нагоди 20-тої річниці ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого (м. Полтава, 25 трав. 2022 р.) 93–95.

³ 31 *Правове регулювання епідемічної безпеки в умовах війни та пост воєнного відновлення* : матеріали міжнар. круглого столу (Харків, 29 черв. 2023 р.) : електрон. наук. вид. 140 DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669985873> (дата звернення: 11.11.2024).

⁴ Гуторова Н. О. 'Правові засоби запобігання корупції у сфері надання медичної допомоги' (2022) *Медичне право України*: збірник наукових статей присвячених пам'яті Гладуна З. С. 30–33

⁵ Забуга Ю. Ю. 'Проблемні питання кримінальної відповідальності за порушення права на безоплатну медичну допомогу' (2023) 6 *Аналітично-порівняльне правознавство* 565–570. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.99> (дата звернення: 11.11.2024).

⁶ Гуторова Н. О. 'Незаконна винагорода під час просування медичної продукції як прояв приватної корупції в фармації' (*Аптека*. №25 (1296) 28 червня 2021 р.) <<https://www.apteka.ua/article/599889>> (дата звернення: 11.11.2024).

⁷ Пашков В. М., Гнедик Є. С. *Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні* : монографія (Право, 2022) 188

ті медичних послуг, захисту прав пацієнтів і адаптації української системи охорони здоров'я до стандартів ЄС¹.

Дослідження також дозволило врахувати специфіку медичних послуг при створенні туристичного продукту, що сприятиме забезпеченню безпечних умов для здоров'я споживачів. Установлено, що медичний туризм охоплює такі послуги: 1) медичні послуги, як-от діагностика, лікування (включно з трансплантацією) та реабілітація; 2) лікувально-оздоровчі послуги, що передбачають медичне втручання, зокрема, в санаторно-курортних закладах; 3) косметологічні послуги, що потребують медичного втручання, але не спрямовані на покращення стану здоров'я².

Повномасштабне вторгнення рф вплинуло на межі дослідження, зокрема на питання епідемічної безпеки. Зокрема, було встановлено, що: 1) війна підвищує ризики спалахів інфекційних захворювань, що створює нестабільну епідемічну ситуацію; 2) нормативно-правова база у сфері епідемічного благополуччя потребує адаптації до реалій воєнного стану; 3) необхідно поширити дію «карантинної» постанови з визначенням зон і рівнів обмежень у разі спалахів небезпечних хвороб під час війни. Показовим є і той факт, що росією систематично не дотримуються норми міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо особливого порядку і захисту сфери охорони здоров'я. Причому ці тенденції з'явилися не у 2022–2024 рр., вони зафіксовані ще з 2014 р. і лише набирають оберти³.

¹ Забуга Ю. Ю. 'Доцільність імплементації в національне законодавство України положень Директив ЄС 2011/24/EU від 09.03.2011 р. «Про реалізацію прав пацієнтів на трансграничну охорону здоров'я»' *Актуальні дослідження правової та історичної науки*. Випуск 56: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща, 6–7 грудня 2023 р.) 66–69

² Пашков В. М., Гуторова Н. О. 'Принципи безоплатного вільного донорства крові та її компонентів: проблеми запровадження в Україні' *Єдиний медичний простір України: правовий вимір: монографія* (Право, 2022) 128–142.

³ Детальніше див.: Мухайличенко Т., Забуха Ю., Babanina V., Syiploki M. 'Protection of the Right to Health During the Period of Armed Conflict: The Experience of Ukraine' (2022) 4 (16) *Access to Justice in Eastern Europe* 1–18. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-a000434> (дата звернення: 11.11.2024); Vitalii M. Pashkov, Tetiana O. Mikhailichenko, Yuliia Yu. Zabuha 'Medical and pharmaceutical activities in occupied territories: legal assessment and Ukraine's experience' (2024) 4 *Polski Merkuriusz Lekarski Polish Medical Journal* 445–452. DOI: 10.36740/Merkur202404110 (дата звернення: 11.11.2024); Гуторова Н. О. 'Правове регулювання епідемічної безпеки під час війни' *Біобезпека в умовах воєнного стану: матеріали науково-практичної конференції*

Так само виявлено ключові проблеми, з якими стикнулася система охорони здоров'я у перші місяці повномасштабного вторгнення збройних сил рф на територію України. До цих викликів належать:

1. Обмеження доступу до медичної допомоги як у районах, що перебувають під окупацією, так і на решті території країни. Це зумовлено руйнуваннями і пошкодженнями медичних установ, загибеллю чи пораненням медичних працівників, що часто ставалося через обстріли карет швидкої допомоги, тощо;

2. Ускладнений доступ до гарантованої медичної допомоги для окремих категорій пацієнтів, таких як інсулінозалежні чи онкохворі, а також обмежений доступ до медичних виробів, зокрема, лікарських засобів, по всій території України;

3. Значне погіршення епідеміологічної ситуації через продовження пандемії COVID-19 і зростання кількості хворих на туберкульоз. Крім того, очікується збільшення випадків ВІЛ/СНІДу та інших захворювань, що передаються статевим шляхом, зумовлених численними згвалтуваннями цивільного населення, здійсненими російськими військовими;

4. Нестача кваліфікованих психологів, здатних надавати підтримку постраждалим від окупації, військовослужбовцям, які перебували на передовій, а також лікарям, що працюють із важкопораненими пацієнтами. Ці фахівці самі нерідко стикаються з проявами емоційного вигорання та депресії⁴.

Проведене дослідження стосовно особливостей реалізації права на здоров'я в умовах збройного конфлікту продемонструвало, що це право не є абсолютним і може зазнавати обмежень. Зокрема, такі обмеження можуть бути: 1) законними та вимушеними, коли держава, на території якої тривають бойові дії, обмежує право на здоров'я своїх громадян, які залишаються в тилу, через потребу забезпечення інших критичних пріоритетів (м. Київ, 28 вер. 2022 р.) 40–44; Гуторова Н. О., Гнедик Є. С. 'Епідемічна безпека під час і після війни: питання правового регулювання' *Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану: матеріали міжнар. круглого столу*. (м. Полтава, 16 черв. 2022 р.) 54–57.

⁴ Забуга Ю. Ю. 'Виклики, які постали перед системою охорони здоров'я в період воєнного стану' *Історико-теоретичні проблеми захисту прав людини: матеріали студентської наукової конференції з нагоди 20-тої річниці створення Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого* (м. Полтава, 25 трав. 2022 р.) 151–155.

тів; 2) незаконними, коли одна зі сторін конфлікту грубо порушує міжнародне гуманітарне право, ігноруючи встановлені норми та принципи захисту права на здоров'я¹.

Висновки. Проведене фундаментальне дослідження дозволило окреслити актуальні проблеми та запропонувати конкретні заходи для вдосконалення правових механізмів захисту громадського здоров'я як важливого аспекту національної безпеки в умовах триваючого збройного конфлікту. Основні висновки полягають у такому:

1. Стан нормативного регулювання: поточна нормативна база, яка регулює сферу громадського здоров'я, має суттєві прогалини та суперечності.

2. Необхідність правових реформ: запропоновано внести зміни до спеціальних законів із метою запобігання погіршенню здоров'я через наслідки війни та задля посилення епідемічного захисту населення. Це включає створення законодавчих актів, які забезпечать швидку й якісну медичну допомогу потерпілим від сексуального насильства, регулюватимуть використання донорських матеріалів та покращать процеси перепоховання жертв війни.

3. Покращення епідемічної стійкості: рекомендовано створити інструменти інституційної спроможності реагування на епідемічні виклики, зокрема, розробити законодавство про біологічну безпеку та біологічний захист, а також вжити заходів для боротьби зі спалахами інфекційних захворювань під час війни.

4. Удосконалення антикорупційного правового регулювання: сфера охорони здоров'я має значний корупційний потенціал, зокрема, у фармацевтичному секторі. Запропоновано розробити нові норми кримінального права, які б усували лазівки у покаранні за просування медичних товарів за корупційними схемами.

5. Розвиток медичного туризму: створено рекомендації для законодавчого регулювання тран-

скордонного медичного обслуговування, що має включати міжнародні стандарти якості послуг, розширення доступу до медичних і реабілітаційних послуг для громадян України, а також привернення уваги іноземців до медичних послуг, які надають наші медичні установи.

6. Захист права на здоров'я у період війни: виявлено, що забезпечення права на здоров'я значно ускладнено, нерідко через системне недотримання рф норм міжнародного гуманітарного права. Запропоновано закріпити на національному рівні заходи, які мінімізували б вплив війни на стан охорони здоров'я, включаючи створення гуманітарних коридорів і захист медичних закладів.

Для вирішення проаналізованих проблем рекомендується здійснити такі заходи:

1) створити робочу групу для розробки законодавства щодо біологічної безпеки, профілактики інфекційних захворювань та використання інструментів постконтактної профілактики для жертв сексуального насильства;

2) внести зміни до законодавства, спрямовані на розробку нових підходів до контролю за якістю лікарських засобів, враховуючи виклики воєнного стану;

3) змінити антикорупційне законодавство в сфері фармацевтики, включивши положення про відповідальність за порушення правил промоції лікарських засобів;

4) запровадити принцип «Охорона здоров'я в усіх політиках держави» для недопущення істотного погіршення соціальних умов охорони здоров'я;

5) розробити Стратегію відбудови системи охорони здоров'я, враховуючи наслідки збройного конфлікту.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів дозволить створити ефективну та стійку систему громадського здоров'я, здатну реагувати на виклики сучасності, зміцнити національну безпеку та гарантувати право кожного громадянина на охорону здоров'я навіть у найскладніших умовах.

¹ Забуга Ю. Ю. 'Міжнародно-правові засоби захисту права на здоров'я в період збройного конфлікту' *Біобезпека в умовах воєнного стану: матеріали науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 вер. 2022 р.) 52–57

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Деякі питання забезпечення санітарного та епідемічного blahopoluchchia naselennia pid chas likvidatsii naslidkiv zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy : Nakaz MOZ Ukrainy vid 08.04.2022 №597. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0597282-22#Text> (in Ukrainian)

2. Pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.04.2022 № 266/2022 : stanom na 17 cherv. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (in Ukrainian)
3. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII : stanom na 9 serp. 2024 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (in Ukrainian)
4. Pro Natsionalnu stratehiiu u sferi prav liudyny : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03.2021 № № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537> (in Ukrainian)
5. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Rishennia Rady nats. bezpeky i oborony Ukrainy vid 14.09.2020 : stanom na 16 veres. 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> (in Ukrainian)
6. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (in Ukrainian)
7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro funktsionalnu pidsystemu medychnoho zakhystu naseleння : Nakaz MOZ Ukrainy vid 25.03.2019 № 667 : stanom na 2 trav. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0423-19#Text> (in Ukrainian)

Bibliography

Authored books

1. Kniazevych V. M. *Okhorona zdorovia Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy* [Healthcare in Ukraine: status, problems, prospects] (Vyd-vo «Kyiv», 2009) 437 (in Ukrainian)
2. Pashkov V. M., Hnedyk Ye. S. *Pravove rehuliuвання medychnoho turyzmu v umovakh viiny v Ukraini : monohrafiia* [Legal regulation of medical tourism in wartime conditions in Ukraine: monograph] (Pravo, 2022) 188 (in Ukrainian)

Part of the books

3. Pashkov V. M., Hutorova N. O. 'Pryntsypy bezoplatnoho vilnoho donorstva krovi ta yii komponentiv: problemy zaprovadzhenia v Ukraini' *Yedynyi medychnyi prostir Ukrainy: pravovyi vymir: monohrafiia* (Pravo, 2022) 128–142 (in Ukrainian)

Journal articles

4. Mykhailichenko T., Zabuha Yu., Babanina V., Syiploki M. 'Protection of the Right to Health During the Period of Armed Conflict: The Experience of Ukraine' (2022) 4 (16) *Access to Justice in Eastern Europe* 1–18. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-a000434>
5. Vitalii M. Pashkov, Tetiana O. Mykhailichenko, Yuliia Yu. Zabuha 'Medical and pharmaceutical activities in occupied territories: legal assessment and Ukraine's experience' (2024) 4 *Polski Merkurusz Lekarski Polish Medical Journal* 445–452. DOI: 10.36740/Merkur202404110
6. Pashkov V. M., Sydorenko A. S., Gnedik Ye. S. 'The rehabilitation of post-traumatic stress disorder of servicemen: certain aspects' (2023) 6 (178) *Acta Balneologica*. 429–436. DOI: 10.36740/ABAL202306112 (in English)
7. Bukovynska M. P. 'Zdorovia naseleння yak sotsialnyi aspekt filosofii orhanizatsii' [Population health as a social aspect of the organization's philosophy] (2012) 1 (19) *Modeliuвання rehionalnoi ekonomiky* 118–127 <<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5182/1/96.pdf>> (in Ukrainian)
8. Hutorova N. O., Mykhailichenko T. O., Zabuha Yu. Yu. 'Okremi pravovi pytannia epidemichnoi bezpeky pid chas viiny v Ukraini' [Certain legal issues of epidemic security during the war in Ukraine] (2023) 45 *Pytannia borotby zi zlochynnistiu* 11–23. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-45-11 (in Ukrainian)
9. Hutorova N. O. 'Pravovi zasoby zapobihannia koruptsii u sferi nadannia medychnoi dopomohy' [Legal means of preventing corruption in the provision of medical care] (2022) *Medychno pravo Ukrainy: zbirnyk naukovykh statei prysviachenykh pamiaty Hladuna Z. S.* 30–33 (in Ukrainian)
10. Hrevtsova R. Yu. 'Deiaki pytannia zakonodavchoho zabezpechennia rozvytku okhorony zdorovia v Ukraini' [Some issues of legislative support for the development of healthcare in Ukraine] (2013) 19 (2) *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy* <http://nbuv.gov.ua/ujrn/chaau_2013_2_10> (in Ukrainian)
11. Hruziv T. S. 'Faktory ryzyku v formuvanni zdorovia naseleння' [Risk factors in shaping population health] (2003) 3 *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy* 9–16 (in Ukrainian)
12. Karamyshev D. V. 'Upravlinnia systemoiu okhorony zdorovia u konteksti stratehichnoho upravlinnia orhanizatsiieiu' [Healthcare system management in the context of strategic organizational management] (2005) 3 *Universytetski naukovy zapysky* 330–333 (in Ukrainian)
13. Leshchenko V. V., Radysh Ya. F. 'Prava liudyny na zhyttia ta okhoronu zdorovia – metodolohichna osnova derzhavnoho upravlinnia zdorovookhoronnoiu sferoiu: vstup do problemy' [Human rights to life and health care – methodological basis of public health care governance: introduction to the problem] (2014) 1 *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka* 104–113. DOI:10.36059/978-966-397-210-7/369-391 (in Ukrainian)

14. Moskalenko V. F. 'Hromadske zdorovia v umovakh urbanizatsii' [Public health in an urbanized world] (2010) 1 Medychna nauka Ukrainy 13–23 (in Ukrainian)
15. Pashkov V. M., Hnedyk Ye. S. 'Pravovi pidstavy vaktynatsii v aptekakh: dosvid yevropeiskykh krain' [Legal basis for vaccination in pharmacies: experience of European countries] (2023) 1 Poltavskiy pravoviy chasopys 119–132. DOI: 10.21564/2786–7811.1.290479 (in Ukrainian)
16. Pashkov V. M. 'Pravove zabezpechennia reformuvannia sfery okhorony zdorovia' [Legal support for healthcare reform] (2017) 2 Ukrainyskiy medychnyi chasopys 1–6 (in Ukrainian)
17. Punda O. 'Poniattia ta zmist prava na zdorovia' [The concept and content of the right to health] (2003) 3–4(7-8) Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava 79–84 (in Ukrainian)
18. Rynhach N. O. 'Ryzyky dlia hromadskoho zdorovia ta systemy okhorony zdorovia v Ukraini, sprychyneni sotsialno-ekonomichnoiu i politychnoio kryzoiu' [Risks to public health and the healthcare system in Ukraine caused by the socio-economic and political crisis] (2014) 3 Naukovo-informatsiinyi visnyk Akademii natsionalnoi bezpeky 64–76 (in Ukrainian)
19. Zabuha Yu. Yu. 'Problemni pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti za porushennia prava na bezoplatnu medychnu dopomogu' [Problematic issues of criminal liability for violation of the right to free medical care] (2023) 6 Analitychno-porivnialne pravoznavstvo 565–570. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788–6018.2023.06.99> (in Ukrainian)

Thesis

20. Homon D. O. 'Administratyvno-pravove ta orhanizatsiine zabezpechennia okhorony zdorov'ia v Ukraini' [Administrative, legal and organizational support for healthcare in Ukraine] (dys na zdobuttia nauk stup kand yuryd nauk Odeskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Odesa, 2018) 300 (in Ukrainian)

Thesis abstract

21. Khendel N. V. 'Mizhnarodno-pravove rehuliuвання spivrobitnytstva derzhav u sferi okhorony zdorovia' [International legal regulation of cooperation between states in the field of health care] (avtoref dys kand yuryd nauk Odesa, 2014) 20 (in Ukrainian)

Conference paper

22. Harkusha A. O. 'Aktualizatsiia zaprovadzhennia IOmT prystroiv v umovakh pandemii: dosvid pravovoho rehuliuвання okremykh krain Yes' *Aktualni pytannia rozvytku ta vzaiemodii publichnoho ta pryvatnoho prava: materialy mizhnar. nauk.-prakt.konf. (m. Lviv, 18–19 ber. 2022 r.)* 20–22 (in Ukrainian)
23. Hutorova N. O. 'Pravove rehuliuвання epidemichnoi bezpeky pid chas viiny' [Legal regulation of epidemic security during war] *Biobezpeka v umovakh voiennoho stanu: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 28 ver. 2022 r.)* 40–44 (in Ukrainian)
24. Hutorova N. 'Kryminalna vidpovidalnist osib, yaki ye vrazlyvyimi shchodo zarazhennia vil, ta yii vplyv na epidemichnu bezpeku' [Criminal liability of persons vulnerable to HIV infection and its impact on epidemic security] *Pravove rehuliuвання diialnosti u sferi okhorony zdorovia pid chas viiny: vyklyky sohodennia : materialy VI Mizhnarodnoho Med.-prav. Forumu (Kharkivb 25 lystop. 2022 r.)* 39–41 (in Ukrainian)
25. Hutorova N. O., Hnedyk Ye. S. 'Epidemichna bezpeka pid chas i pislia viiny: pytannia pravovoho rehuliuвання' [Epidemic security during and after the war: issues of legal regulation] *Pravovi pytannia epidemichnoi bezpeky pid chas voiennoho stanu: materialy mizhnar. kruhloho stolu. (m. Poltava, 16 cherv. 2022 r.)* 54–57 (in Ukrainian)
26. Noha P. P. 'Okremi shliakhy vdoskonalennia vitchyznianoho zakonodavstva z pytan derzhavnogo kontroliu yakosti likarskykh zasobiv yak harantiia zabezpechennia prav osoby na medychnu dopomogu' [Certain ways of improving domestic legislation on state control of the quality of medicines as a guarantee of ensuring the rights of a person to medical care] *Istoryko-teoretychni problemy zakhystu prav liudyny: materialy stud. nauk. konf. z nahody 20-toi richnytsi PIuI NIuU im. Yaroslava Mudroho (m. Poltava, 25 trav. 2022 r.)* 93–95 (in Ukrainian)
27. Pashkov V. M., Soloviov O. S. 'Pravova kharakterystyka do kvalifikatsii zasnovnykiv aptek v krainakh Yes' *Pravove rehuliuвання diialnosti u sferi okhorony zdorovia pid chas viiny: vyklyky sohodennia: materialy VI Mizhnarodnoho medyko-pravovoho forumu (m. Poltava, 25 lyst. 2022 r.)* 113–115 (in Ukrainian)
28. *Pravove rehuliuвання epidemichnoi bezpeky v umovakh viiny ta post voiennoho vidnovlennia : materialy mizhnar. kruhloho stolu (Kharkiv, 29 cherv. 2023 r.) : elektron. nauk. vyd. 140* DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669985873> (in Ukrainian)
29. Seniuta I. 'Pravo liudyny na medychnu dopomogu: deiaki teoretyko-praktychni aspekty' [The human right to medical care: some theoretical and practical aspects] *Medychne pravo Ukrainy: pravoviy status pasiientiv v Ukraini ta yoho zakonodavche zabezpechennia (henezys, rozvytok, problemy i perspektyvy vdoskonalennia) 2008* 17–18 (in Ukrainian)

30. Zabuha Yu. Iu. 'Dotsilnist implementatsii v natsionalne zakonodavstvo Ukrainy polozhen Dyrektyv YeS 2011/24/EU vid 09.03.2011 r. «Pro realizatsiiu prav patsientiv na transkordonnu okhoronu zdorovia»' *Aktualni doslidzhennia pravovoi ta istorichnoi nauky. Vypusk 56: materialy Mizhnarodnoi naukovoï internet-konferentsii* (m. Ternopil, Ukraina, m. Opole, Polshcha, 6–7 hrudnia 2023 r.) 66–69 (in Ukrainian)
31. – 'Vykyky, yaki postaly pered systemoiu okhorony zdorovia v period voiennoho stanu' [Challenges faced by the healthcare system during martial law] *Istoryko-teoretychni problemy zakhystu prav liudyny: materialy studentskoi naukovoï konferentsii z nahody 20-toi richnytsi stvorennia Poltavskoho yurydychnoho instytutu Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho* (m. Poltava, 25 trav. 2022 r.) 151–155 (in Ukrainian)
32. – 'Mizhnarodno-pravovi zasoby zakhystu prava na zdorovia v period zbroinoho konfliktu' [International legal means of protecting the right to health during armed conflict] *Biobezpeka v umovakh voiennoho stanu: mateiraly naukovopraktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 28 ver. 2022 r.) 52–57 (in Ukrainian)

Websites

33. Hutorova N. O. 'Nezakonna vynahoroda pid chas prosuvannia medychnoi produktsii yak proïav pryvatnoi koruptsii v farmatsii' [Illegal remuneration during the promotion of medical products as a manifestation of private corruption in pharmacy] (*Apteka. №25 (1296) 28 chervnia 2021 r.*) <<https://www.apteka.ua/article/599889>> (in Ukrainian)
34. Rudyi V. 'Kontrol nad vytratamy i efektyvne vykorystannia resursiv yak zasoby pokrashchennia systemy okhorony zdorovia v Ukraini' [Cost control and efficient use of resources as a means of improving the healthcare system in Ukraine] <http://www.healthfin.kiev.ua/pages/review/res_6u.htm> (in Ukrainian)

**Гуторова Н. О., Гнедик Є. С., Забуга Ю. Ю., Пашков В. М., Михайліченко Т. О.,
Нога П. П., Хорішко А. О.**

Національна безпека у сфері громадського здоров'я: правові засоби захисту від загроз

Стаття присвячена аналізу національної безпеки в контексті громадського здоров'я України з акцентом уваги на правові засоби захисту від актуальних загроз, зокрема, в умовах збройної агресії. Автори визначають низку загроз громадському здоров'ю, що впливають на національну безпеку, як-от: нестача фінансових ресурсів, корупція, поширення інфекційних захворювань, низький рівень екологічної безпеки, ризики монополізації фармацевтичного ринку та недостатня ефективність боротьби з фальсифікованими ліками. Окремо розглядаються небезпеки, пов'язані з військовими діями, зокрема, зростання захворюваності на туберкульоз, ВІЛ/СНІД, холеру, інші інфекційні захворювання, а також психічні порушення, такі як посттравматичний стресовий розлад.

Під час дослідження використані такі методи, як: спостереження (для збору первинної інформації про стан правового забезпечення громадського здоров'я); діалектичний (спрямований на критичне співставлення концептуальних підходів до формування нормативних основ системи громадського здоров'я у їх генезі, визначення ключових загроз тощо), статистичний (для опрацювання масивів інформації у досліджуваній сфері з метою виявлення тенденцій та прогнозування змін у системі громадського здоров'я та відповідного її правового забезпечення), системно-структурний (дозволив дослідити концепцію громадського здоров'я в контексті її включення як частини загальної національної безпеки держави, а також враховуючи взаємодію з іншими системами та механізмами), порівняльно-правовий (зادля використання провідного досвіду іноземних держав), конкретно-соціологічні методи та інші.

У статті висвітлено необхідність оновлення нормативно-правової бази, яка повинна враховувати сучасні виклики у сфері епідемічної безпеки та створення умов для ефективної роботи медичної системи навіть у періоди криз. Зважаючи на ці ризики, стаття наголошує на необхідності оновлення правових стандартів у сфері епідемічної безпеки, що дозволить ефективніше захищати здоров'я населення. Пропонується вдосконалення системи охорони здоров'я через інтеграцію принципу «охорона здоров'я в усіх державних політиках», розробку стратегії відновлення медичної інфраструктури та створення умов для швидкого реагування на надзвичайні ситуації. Автори рекомендують реформування воєнно-медичної доктрини, що забезпечить належний рівень допомоги цивільним та військовим у кризових умовах. Таким чином, дослідження пропонує комплексний підхід до посилення національної безпеки у сфері громадського здоров'я України, наголошуючи на важливості законодавчого вдосконалення та створення інтегрованої системи захисту здоров'я населення, що відповідатиме сучасним викликам, у тому числі з урахуванням активних бойових дій.

Ключові слова: національна безпека, громадське здоров'я, епідемічна безпека, охорона здоров'я, національна безпека у сфері громадського здоров'я.

*Hutorova N. O., Hnedyk Ye. S., Zabuga Yu. Yu., Pashkov V. M., Mykhailichenko T. O.,
Noha P. P., Khorishko A. O.*
National security in the field of public health: legal remedies against threats

The article is dedicated to the analysis of national security in the context of public health in Ukraine, focusing on legal mechanisms for protection against current threats, especially under conditions of military aggression. The authors identify a range of public health threats impacting national security: lack of financial resources, corruption, the spread of infectious diseases, low levels of environmental safety, risks of pharmaceutical market monopolization, and insufficient effectiveness in combating counterfeit medicines. The article also examines dangers associated with military actions, particularly the rising incidence of tuberculosis, HIV/AIDS, cholera, other infectious diseases, as well as mental health disorders such as post-traumatic stress disorder (PTSD).

The article highlights the need for updating the regulatory framework to address contemporary challenges in epidemic safety and to establish conditions for effective healthcare system operation even during crises. Given these risks, the article emphasizes the necessity of modernizing legal standards in epidemic safety to better protect public health. The authors propose improvements to the healthcare system through the integration of the principle «health protection in all state policies», development of a strategy for healthcare infrastructure recovery, and creation of rapid-response conditions for emergencies. The authors recommend reforms to the military-medical doctrine, which would ensure an appropriate level of assistance to both civilians and military personnel during crises. Thus, the research proposes a comprehensive approach to strengthening national security in the field of public health in Ukraine, highlighting the importance of legislative improvements and the creation of an integrated system for population health protection to meet the challenges of modern armed conflict.

Keywords: *national security, public health, epidemic safety, health protection, national security in public health*

Стаття надійшла до редакції: 15.11.2024 р.

Прийнята до друку: 20.11.2024 р.